

UOT 37.01

Samirə Cəmil-Cahid Tağıyeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin kafedra müdiri, dosent

Zəhra Xaləddin Qurbanova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

II SİNİFLƏRDƏ MƏSƏLƏ HƏLLİ ZAMANI ƏYANI VASİTƏLƏRDƏN İSTİFADƏ YOLLARI

Самира Джамиль-Джагид гызы Тагиева,
доцент, заведующая кафедрой Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

Захра Халеддин гызы Гурбанова
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НАГЛЯДНЫХ ПОСОБИЙ ПРИ РЕШЕНИИ ЗАДАЧ В II КЛАССЕ

Samira Jamil-Jagid Tagiyeva
associate professor, head of the department of the Azerbaijan State Pedagogical University

Zahra Khaleddin Gurbanova
Azerbaijan State Pedagogical University

THE USE OF VISUAL AIDS IN SOLVING PROBLEMS IN GRADE II

Xülasə: Məqalədə ikinci sinifdə məsələlərin həlli zamanı dərsliklərin tətbiqi təsvir edilmişdir. Məsələləri həll etmək üçün əyani vəsaitlərin müntəzəm istifadəsini təmin etmək məktəblilərin tapşırığın şərtinin qavranılmasını sürətləndirir. İkinci sinifdə məsələlərin həlli zamanı əyaniliyin seçilməsi və istifadəsi müəllimin pedaqoji və psixoloji hazırlığından asılıdır.

Açar sözlər: *ibtidai sinif, məsələ həlli, əyani vəsaitlər*

Резюме: В статье описано применение наглядных пособий при решении задач во втором классе. Обеспечение регулярности применения наглядных пособий при решении задач ускоряет восприятие условия задачи учащимися. Выбор и использование наглядных пособий при решении задач во втором классе зависит от педагогической и психологической готовности учителя.

Ключевые слова: *начальные классы, решение задач, наглядные средства*

Summary: The article describes the use of visual aids in solving problems in the second grade. Ensuring the regular use of visual aids in solving problems accelerates the perception of the condition of the task by schoolchildren. The choice and use of visual aids in solving problems in the second grade depends on the pedagogical and psychological readiness of the teacher.

Key words: *primary classes, problem solving, visual aids*

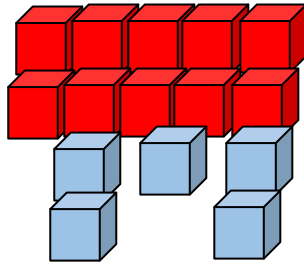
II sinifdə riyaziyyat dərsliklərinə baxdıqda məsələlərin üstünlük təşkil etdiyini görürük. Çünki məsələlərin həlli zamanı kiçikyaşlı məktəblilər keçilmiş yeni mövzunu möhkəmləndirməklə yanaşı, həyati biliklər də əldə edirlər. II

sinif riyaziyyat təlimində inteqrallaşdırılmış və qarşılıqlı əlaqəli metodik məsələlərin tam kompleks təhlilinin aparılmasına daha çox diqqət verilir.

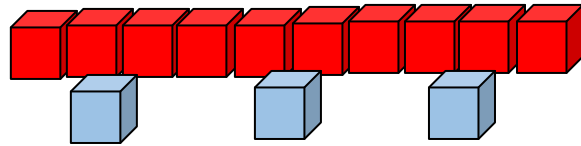
Tədqiqatın aparılmasında əsas məqsəd II siniflərdə məsələ həlli zamanı əyani vasitələrdən istifadənin rolunun araşdırılıb, təhlil edilməsidir.

II sinifdə məsələ həlli təlimində əyaniləşdirmə və modelləşdirmə elementlərindən istifadəni müəyyənləşdirmək üçün ilk növbədə dərslilik komplektlərinin təhlilinə baxmaq lazımdır. Müqayisə üçün deyə bilərik ki, I sinif riyaziyyat dərslisi 95 % əyanilik üzrə tərtib olunmuşdursa, II sinif dərslisində uyğun faiz göstəricisi daha azdır. Düzdür, burada şagirdlərin yaşının artması və məsələlərin şərtinin mürəkkəbliyi də rol oynayır. Lakin, unutmamaq olmasın ki, kiçikyaşlı məktəblilər üçün əyanilik “qızıl qayda”dır. Əyanilik məsələnin şərtinin düzgün yerinə yetirilməsinə xidmət edir.

II sinif riyaziyyat fənni üzrə şagirdlər 100 dairəsində toplama, çıxma, həndəsi fiqurlar (kub, düzbucaqlı, prizma, silindr, konus, kürə), mütərizəli ifadələr, təqribi hesablamalar, uzun-

Nailənin yığdığı model

Gülnarənin yığdığı model

Şagirdlər saymaqla müəyyən edirlər ki, Nailənin yığdığı modeldə kubların sayı 15, Gülnarənin yığdığı modeldə kubların sayı 13-dür. Şagirdlərə hər modeldəki kubların sayını daha necə tapmaq olar? sualını vermək məqsəduyğundur. Şagirdlər fikirləşərək belə qənaətə gəlirlər ki, Nailənin yığdığı modeldəki kubların sayını $10+5=15$ kimi, Gülnarənin yığdığı modeldəki kubların sayını $10+3=13$ kimi tapmaq olar. Şagirdlər sayaraq müəyyən edirlər ki, şəkillərdə qırmızı kubların sayı 20 dənədir. Göy rəngli kubların sayını tapdıqda həm saymadan, həm də hesablama aparmadan istifadə etmək olar. Şagirdlər sayma ilə müəyyən edirlər ki, göy kubların sayı 8 dənədir. Digər tərəfdən $5+3=8$ göy kubların sayını göstərir.

Bu məsələdə görüldüyü kimi əyanilik kimi şəkil çəkmək istənilir, lakin təcrübəli mül-

luğun ölçülməsi, kütlə vahidləri, tutumların müqayisəsi, vurma, bölməyə aid riyazi məsələlərin həllini yerinə yetirirlər.

II sinif riyaziyyat dərslərində məsələlərin şərtinə uyğun həm əyaniləşdirmədən, həm də modelləşdirmədən istifadə etmək olar. Belə ki, dərslidəki bəzi məsələlərin şərti ya əyanilik, ya da modelləşdirmə tələb edir.

Məsələ: [6, s. 15] Nailənin yığdığı modeldə 10 qırmızı, 5 mavi, Gülnarənin yığdığı modeldə isə 10 qırmızı, 3 mavi kub var. Hər modeldə neçə kub var? İki modeldə cəmi neçə qırmızı, neçə mavi kub var? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

Qeyd edək ki, məsələnin həlli prosesində “Ağıllı lövhə”nin və ya kompüterin imkanlarından istifadə etmək məqsəduyğundur. Şagird bu halda hazır kub modellərindən istifadə etməklə məsələnin həllinə uyğun şəkli asanlıqla çəkər. Məsələnin həlli aşağıdakı kimi olar:

lim burada modelləşdirmədən də istifadə edə bilərlər. Yəni, müəllim sinifdə o modellərin qurulmasını təşkil etməklə daha uğurlu nəticə əldə edə bilər. Model kimi hazır kub modellərindən və ya əvvəlcədən texnologiya dərslərində hazırlanmış modellərdən istifadə etmək olar.

Qeyd etməliyik ki, təcrübəli müəllim məsələnin şərtini lazım gəldikdə texnologiyalara uyğun dəyişə bilər.

Məsələ: [6, s.41] Məsələləri şəkil çəkməklə həll edin.

1) Bağda daha 4 gilə ağacı əkilərsə, onların sayı 21 olar. Bağda əvvəlcə neçə gilə ağacı var idi?

2) Bağda 28 nar ağacı, bundan 9 dənə az alma ağacı var. Armud ağaclarının sayı alma ağaclarının sayından 7 dənə azdır. Bağda neçə armud ağacı var?

Bu məsələnin şərtində şagirdlərdən şəkil çəkməklə həll edilməsi tələb olunur. Dərs prosesində müəllim vaxta qənaət etmək və ya digər məqsədlərlə hazır şəkillərdən, kiçik ağac modellərindən və ya adı çəkilən meyvələrin şəkillərindən istifadə edə bilər.

II sinifdə riyaziyyat dərslərində şagirdlərə şəkillər üzərində verilən məsələlər də öyrədilir.

Məsələ: [6, s.101] 8 çiyələyi bərabər sayda olmaqla iki boşqaba yığsaq, hər boşqabda neçə çiyələk olar?

Bu məsələnin həlli üçün çiyələk modellərindən istifadə məqsədəuyğundur. Belə ki, şagird çiyələk modellərini iki qaba paylaşdıraraq hər qabda 4 çiyələk olduğu nəticəsinə gəlir. Məsələni həll etdikdə $8:2=4$ ifadəsindən də istifadə edilməlidir.

Sonra şagirdlərə aşağıdakı məsələnin həlli tapşırılır:

Məsələ: [6, s.101] Hər birində 2 çiyələk olmaqla, 8 çiyələyi yığmaq üçün neçə boşqab lazımdır?

Şagirdlər əyanilik üçün 8 çiyələk (model) və bir neçə boşqab götürür, boşqabların hər birinə 2 çiyələk qoyurlar. Nəticədə 4 boşqab istifadə edilir. Şagirdlər $8:2=4$ nəticəsinə gəlirlər.

Sinifdə dərs prosesində təbii əyanilikdən (meyvə, konfet, tərəvəz və s.) istifadə edildiyi zaman, dərslərin sonunda şagirdlərin hər birinə paylanması məsləhətdir.

Məsələ 3-də [6, s.101] yemək süfrəsi şəkli verilib və bu yeməkləri iki nəfər arasında bölünməsi istənilir. Bu məsələnin həlli zamanı müəllim şagirdlərə şərti kitabdakı şəkil üzrə izah etməlidir. Müəllim kitabdakı şəkli vatman kağızında çəkilmiş formada şagirdlərə təqdim edə bilər.

II sinif riyaziyyat dərslərində bəzən məsələlərin şərti zamanı əyanilik qısa verilmişdir. Yəni, əgər məsələnin şərtində qarışıqdan, qızılgüllərdən, arıdan və s. söhbət gedirsə, kitabda simvolik olaraq 1 qarışqa, 1 arı və s. şəkli verilmişdir. Məsələ, II sinif dərslərində [6, s.101] bu cür simvolik şəkillər verilmişdir. Məsələlərin şərtində kəpənək, işıldaquyruq, çəyirtkə, qarışqa, qarı kimi həşəratların adları çəkildiyi üçün onlar haqqında qısa məlumat və şəkillərinin verilməsi şagirdlərin riyaziyyat dərslərində riyazi savadını artırmaqla bərabər onların həyat bilgisi (gələcəkdə zoologiya) fənnindən ibtidai biliklə-

rə yiyələnmələrinə imkan yaradır. Belə məsələlər fənlər arasında inteqrasiyanın genişlənməsinə səbəb olur. Əlbəttə ki, müəllim dərs prosesində bu cür simvolik şəkilləri məsələnin şərtinə uyğun genişləndirməsi daha məqsədəuyğun sayılır.

Dərslərdəki məsələlərin şərtinin şagirdlər üçün maraqlı və həyati situasiyalara uyğun qurulması vacib tələblərdən biridir. Belə ki, siniflər üzrə tərtib olunan məsələlər kiçikyaşlı məktəblilərə riyazi biliklər verməklə yanaşı, həyati biliklərdə verməlidir.

Məsələ: [6, s. 133] Yeni binanın tikintisi üçün ayrılmış ərazidə lövhənin üzərində aşağıdakı kimi yazı var. "Hər kəsilən ağacın yerinə 7 ağac əkiləcək."

1) Bu binanın tikintisi üçün 5 ağac kəsilmişsə, onlar neçə təzə ağac əkməlidirlər?

2) Tikintini aparan şirkət 28 ağac əkməlidirsə, onlar neçə ağac kəsmişlər?

Bu məsələnin həlli prosesində şagirdlərə aşağıdakı sualla müraciət etmək məqsədəuyğundur: Nə üçün kəsilən ağacların yerinə ağaclar əkilməlidir? Kəsilən 1 ağacın yerinə 5 ağacın əkilməsinin xeyri var, yoxsa ziyanı? Əgər kəsilən ağacların yerinə yeni ağaclar əkilməzsə nə baş verər?

Bu suallara cavab aldıqda müəllim şagirdlərə ağaclar və onların həyatımızdakı rolu haqqında vacib məlumatlar verir. Məsələnin həlli şagirdlərin riyazi biliklərini dərinləşdirir, məsələ həll etmək bacarıqlarını inkişaf etdirir. Dərslərdə müəllim bu məsələnin şərtini izah edərkən kiçik ağac maketlərindən və ya texniki əyani vasitələrdən də istifadə edə bilər.

Ümumiyyətlə, belə qənaətə gələ bilərik ki, II sinifdə məsələ həlli zamanı əyaniləşdirmə və modelləşdirmə vasitələrinin tətbiq olunması çox vacib şərtlərdən sayılır. Çünki, şagirdlərin yaş xüsusiyyətlərinə uyğun onlar üçün öyrənmə prosesində əyanilik vacib şərtidir. II sinifdə həll edilən məsələlərin həcmi qısa olarsa, şagirdlər tərəfindən asanlıqla mənimsənilə bilər. Belə məsələlərin həlli zamanı əyaniliyin və ya modelləşdirmənin tətbiqi isə məsələ həlli prosesini daha da asanlaşdırır.

Problemə aktuallığı. II sinif riyaziyyat dərslərində məsələlərin şərtinə uyğun həm əyaniləşdirmədən, həm də modelləşdirmədən istifadə etməklə şagirdlərin idraki bacarığını formalaşdırır.

Problemin elmi yeniliyi. məqalədə II sinif riyaziyyat dərslərində məsələlərin həlli zamanı əyaniləşdirmə və modelləşdirmədən istifadə metodikası təsnif edilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə praktik olaraq II sinif riyaziyyat dərslərində konkret məsələlər üzrə əyaniləşdirmə və modelləşdirmədən istifadə yollarının əhəmiyyəti göstərilmişdir.

Ədəbiyyat:

1. Bəkirova E. Şagirdlərdə riyaziyyata maraq yaratmağın yolları // Məktəbəqədər və ibtidai təhsil, 2010, № 2
2. Həmidov S.S. Riyaziyyatın tədrisi metodikası. Bakı, 1997.
3. Həmidov S.S. Məktəbin ibtidai siniflərində məsələ həllinin təlim metodikası, Bakı, 2003.
4. Qubaxlu B. Riyaziyyat dərslərində məsələ həlli üzrə bacarıqların inkişafı // Məktəbəqədər və ibtidai təhsil, 2012, № 4
5. Əsədova İ. İbtidai siniflərdə məsələ həlli // Məktəbəqədər və ibtidai təhsil, 2012, № 3
6. Qəhrəmanova N., T.C. Əsgərova. Riyaziyyat: II siniflər üçün dərslik. Bakı: Radius, 2016.

E-mail: sama-qasa@mail.ru

E-mail: qurbanovaz@bk.ru

Rəyçilər: ped.ü.fəls.dok., dos. **Z.F. Kazımov**, fiz.-riyaz ü.fəls.dok., dos. **Q.Q. Baləşov**

Redaksiyaya daxil olub: 06.11.2018